

3. KISFESZÜLTSGŰ VEZETÉKEK MÉRETEZÉSE

A kiefeszűltsgű hálózatok feladata a fogyasztók villamos energiával való ellátása. A vezeték e fontos feladatának ellátásában fontos szerepe van az energiaszolgáltatás minőségét, biztonságát és gazdaságosságát meghatározó tényezőknek. A kiefeszűltsgű vezeték eket ezért méretezni és ellenőrizni kell, hogy eleget tesznek-e az előbb említett követelményeknek.

A minőségi energiaszolgáltatás azt jelenti, hogy akár egyen-, akár váltakozó feszűltsgen szállítjuk a villamos energiát, a fogyasztóknál a feszűltsg értéke csak meghatározott értékek között ingadozhat. A fogyasztói feszűltsg (kapocsfeszűltsg) állandó értéken tartásának fontosságára az alábbiakban néhány példát említünk.

Izzólámpák esetében a feszűltsgnek 5 %-os csökkenése élettartamát csaknem kétszeresére növeli, ugyanakkor fényerősségük viszont 15-20 %-kal csökken. A feszűltsg 5 %-os növekedése élettartamukat felére csökkenti, bár fényerősségük 20-25 %-kal nő.

A motoros fogyasztók nem ennyire kényesek, de a feszűltsg csökkenésével teljesítményük csökken, illetve változatlan terhelés mellett nagyobb áramot vesznek fel a hálózatról, ami hosszabb idő elteltével túlmelegedéshez vezethet.

A vezeték eket melegedés szempontjából is ellenőrizni kell. A vezeték e melegedését elsősorban az I^2R teljesítményvesztés okozza. A kábeleknél ennek értékét még növeli a szigetelésben létrejövű dielektromos vesztés. A vezeték e szükséges keresztmetszetét úgy kell megállapítani, hogy az említett vesztések hatására se melegedjenek fel annyira, hogy akár a szigetelésükben, akár a környezetükben tűzvesztély forrásai legyenek. A vezeték e melegedésre való méretezése táblázatok segítségével történik. A terhelési táblázatról megnézzük, hogy a szóban forgó vezeték keresztmetszete mekkora árammal terhelhető. Ha nem felel meg, akkor azt a hozzá legközelebb álló, nagyobb szabványos keresztmetszetű vezetőt kell választani, amely melegedés szempontjából is megfelelő. Ezt az ellenőrzést minden esetben el kell végezni.

3.1 Feszűltsgesésre való méretezés

A feszűltsgesésre történő méretezés a végigfutó keresztmetszet módszerével történik (a vezeték keresztmetszete végig állandó). Ha a méretezés eredményeként kapott elméletileg szükséges keresztmetszet nem szabványos méretű, akkor a hozzá legközelebb álló nagyobb szabványos keresztmetszetet kell választani megoldásként.

Az egyen- és váltakozó feszűltsgen történő energiaszállításnál a vezeték e hatásos ellenállásán feszűltsgesés jön létre (a többi komponens elhanyagoljuk, lásd később). Az épületen belüli különbözű jellegű kiefeszűltsgű elosztóvezeték eken a megengedett, egyben a méretezés alapjául szolgáló feszűltsgesés szokásos értékei:

- háztartások
 - = világítási hálózatain 2 %,
 - = egyéb fogyasztóin 3 %,
- ipari fogyasztóknál pedig
 - = világítási hálózatokon 2 %,
 - = energiaátviteli fogyasztóknál 3-5 % lehet.

A vezeték feszültségesésre való méretezésének menete a következő:

1. Kiszámítjuk a fogyasztók teljesítményfelvételét. A motorok adattábláján, a motor tengelyén leadott (P_h) teljesítményt adják meg. Ez a motor hatásfoka miatt mindig kisebb a P_{felvett} teljesítménynél, mert a motorban az energiaátalakítás folyamán veszteségek keletkeznek. A hatásfok értékét $\eta = \frac{P_h}{P_f}$ képlet fejezi ki, ebből a felvett

$$\text{teljesítmény } P_f = \frac{P_h}{\eta}.$$

2. A felvett teljesítményből a hálózatot terhelő áramerősség a következő módon számítható ki:

Egyenáramú rendszer esetében: $I = \frac{P_f}{U}.$

Egyfázisú váltakozó áramú rendszer esetében: $I = \frac{P_f}{U \cdot \cos \varphi}.$

Háromfázisú váltakozó áramú rendszer esetében: $I = \frac{P}{\sqrt{3} U_v \cos \varphi}.$

A méretezéshez szükséges hatásos áram: $I_h = I \cdot \cos \varphi$

3. A megadott megengedett százalékos feszültségesés (ε) ismeretében kiszámítjuk a megengedett feszültségesés fázisértékének (egy vezetőre jutó) nagyságát.

Egyenáramú és egyfázisú vezeték esetén: $U'_e = \frac{\varepsilon}{100} \frac{U}{2}.$

Háromfázisú vezeték esetén: $U'_e = \frac{\varepsilon}{100} \frac{U_v}{\sqrt{3}}.$

4. A vezetők szükséges keresztmetszetét a terhelő hatásos áram és a megengedett feszültségesés ismeretében az alábbiak szerint határozzuk meg:

$$U'_e = I_h \cdot R = I_h \cdot \rho \frac{l}{A},$$

ebből fejezzük ki a keresztmetszetet

$$A = \frac{\rho}{U'_e} I_h \cdot l,$$

majd válasszuk a következő nagyobb $A_{\text{szabványos}}$ -t.

3.2 A vezeték melegedésre való ellenőrzése

A vezeték feszültségesésre való méretezésénél kiszámított, illetve kiválasztott szabványos vezető keresztmetszetet melegedésre mindig ellenőrizni kell. A melegedésre történő ellenőrzésnél azonban mindig a teljes (látszólagos) áramot kell figyelembe venni.

A gyakorlatban a vezeték melegedésre való méretezése nem számítással, hanem terhelési táblázatokkal történik.

A táblázatban a vezeték terhelhetősége három: A, B és C terhelési csoportban van megadva. Az alapterhelés 25°C környezeti hőmérsékleten értendő, egymás mellett legfeljebb három vezeték van és 10 mm-es környezetben védőcső, vezetékcsatorna, kábel, kábelszerű vezeték nincs.

A vezető keresztmetszete mm ²	Megengedett terhelés A						Biztosító betétek A
	A csoport		B csoport		C csoport		
	Cu	Al	Cu	Al	Cu	Al	
1,5	16	13	20	17	25	22	10
2,5	21	16	27	21	34	27	16
4	27	21	36	29	45	35	20
6	35	27	47	37	57	45	25
10	48	36	65	51	78	61	35
16	63	51	87	68	104	82	50
25	83	65	115	90	137	107	63
35	110	86	143	112	168	132	80
50	140	110	178	140	210	165	100
70	175	140	220	173	260	205	125
95	215	175	265	210	310	245	160
120	255	205	310	245	365	285	200
150	295	235	355	280	415	330	250
185	340	270	405	320	475	375	315
240	400	300	480	380	560	440	400
300	470	375	555	435	645	510	500

A terhelési csoportok:

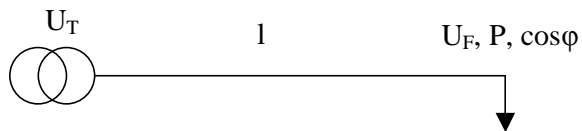
A csoport: egyszerű vezeték, vakolat alatti védőcsőbe húzva; 5 db egyszerű vezeték, szabadon szerelt védőcsőben, vezetékcsatornában; 9 db egyszerű vezeték kötegelve szerelt állapotban.

B csoport: vakolatba fektetett vagy falra ragasztott vezeték, 5 db egyszerű vezeték, szabadon szerelt védőcsőben, vezetékcsatornában, ha 10 mm távolságra több védőcső vagy csatorna halad párhuzamosan.

C csoport: egyszerű vezeték szabadon szerelve.

3.3 Tápvezeték

A fogyasztókat a tápponttal közvetlen összekötő vezetékeket tápvezetéknek nevezzük. A tápvezetékre jellemző, hogy csak a vezeték végén van terhelés.

A feszültségesésre történő méretezés lépései:

- a felvett teljesítmény meghatározása: $P_f = \frac{P_h}{\eta}$.
- az áramok meghatározása: $I = \frac{P_f}{U}$, vagy $I = \frac{P_f}{U \cdot \cos \varphi}$, vagy $I = \frac{P}{\sqrt{3} U_v \cos \varphi}$.
- a hatásos áram meghatározása: $I_h = I \cdot \cos \varphi$.
- a megengedett feszültségesés meghatározása: $U'_e = \frac{\epsilon}{100} \frac{U}{2}$, vagy $U'_e = \frac{\epsilon}{100} \frac{U_v}{\sqrt{3}}$.
- a keresztmetszet meghatározása: $A = \frac{\rho}{U'_e} I_h \cdot l$

$$A_{szabványos} \geq A$$

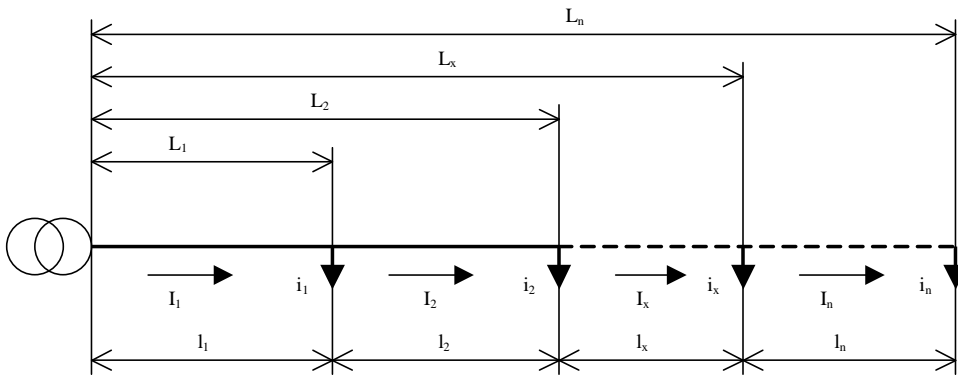
Melegedésre történő ellenőrzés:

$I \leq I_{meg}$ akkor megfelel, ha nem, akkor nagyobb (megfelelő) keresztmetszetet kell választani!

3.4 Elosztóvezeték méretezése

A táppontból táplált vezeték nemcsak a végén, hanem közbenső pontjaiban is terhelhetik fogyasztók. Ilyen elosztóvezeték pl. az utcán elhelyezett kiefeszültségű vezeték, amelyről minden háznál van egy leágazás; a bérházak felszálló fővezetékei stb.

Az elosztóvezeték ábráján megkülönböztetett jelöléseket használtunk. A fogyasztók áramait $i_{h1}, i_{h2} \dots i_{hx}$ -el, a tápponttól mért távolságukat $L_1, L_2 \dots L_x$ -el, az egyes fogyasztói leágazások egymás közötti távolságát $l_1, l_2 \dots l_x$ -el, az elosztóvezeték egyes szakaszain folyó áramokat $I_{h1}, I_{h2} \dots I_{hx}$ -el jelöltük.

Feszültségesésre történő méretezés

A méretezés végigfutó keresztmetszet elve alapján történik, figyelembe véve azt, hogy a legutolsó fogyasztónál sem léphet fel a megengedettnél nagyobb feszültségesés. Így az egyes szakaszok feszültségeséseinek összege egyenlő a megengedett feszültségeséssel.

$$U'_e = U'_{e1} + U'_{e2} + \dots + U'_{ex} + \dots + U'_{en} = \frac{\rho}{A} I_{1h} \cdot l_1 + \frac{\rho}{A} I_{2h} \cdot l_2 + \dots + \frac{\rho}{A} I_{xh} \cdot l_x + \dots + \frac{\rho}{A} I_{nh} \cdot l_n$$

$$U'_e = \frac{\rho}{A} (I_{1h} \cdot l_1 + I_{2h} \cdot l_2 + \dots + I_{xh} \cdot l_x + \dots + I_{nh} \cdot l_n) = \frac{\rho}{A} \sum_{x=1}^{x=n} I_{xh} \cdot l_x$$

az egyenletből az A-t kifejezve

$$A = \frac{\rho}{U'_e} \sum_{x=1}^{x=n} I_{xh} \cdot l_x$$

megkapjuk a szükséges keresztmetszetet.

Az előbbi egyenletbe az $I_{h1}, I_{h2} \dots I_{hx}$ és az $l_1, l_2 \dots l_x$ helyébe az $i_{h1}, i_{h2} \dots i_{hx}$ és az $L_1, L_2 \dots L_x$ értékeket helyettesítve összevonás után eredményül kapjuk az

$$A = \frac{\rho}{U'_e} \sum_{x=1}^{x=n} i_{xh} \cdot L_x$$

képletet, amellyel az elosztóvezeték keresztmetszete szintén meghatározható. Az $I_x l_x$ és $i_x L_x$ szorzatokat áramnyomatékoknak nevezzük.

A méretezés menete megegyezik a tápvezetéknel megismertekkel:

- a felvett teljesítmények meghatározása: $P_f = \frac{P_h}{\eta}$.
- az áramok meghatározása: $I = \frac{P_f}{U}$, vagy $I = \frac{P_f}{U \cdot \cos \varphi}$, vagy $I = \frac{P}{\sqrt{3} U_v \cos \varphi}$.
- a hatásos áramok meghatározása: $I_h = I \cdot \cos \varphi$.
- a megengedett feszültségesés meghatározása: $U'_e = \frac{\varepsilon}{100} \frac{U}{2}$, vagy $U'_e = \frac{\varepsilon}{100} \frac{U_v}{\sqrt{3}}$.
- a keresztmetszet meghatározása: $A = \frac{\rho}{U'_e} \sum_{x=1}^{x=n} i_{xh} \cdot L_x$

$$A_{szabványos} \geq A$$

Melegedésre történő ellenőrzés

A melegedésre történő ellenőrzéshez meg kell határozni az egyes szakaszokat terhelő látszólagos áramok nagyságát és a legnagyobb árammal kell az ellenőrzést elvégezni. A legnagyobb látszólagos áram valószínűleg az 1-es szakaszon fog folyni, amennyiben nincs kapacitív jellegű fogyasztó a hálózaton. Példaként nézzük az 1-es szakasz látszólagos áramának meghatározását. Először meg kell határoznunk mind az eredő hatásos, mind az eredő meddő áramokat:

$$I_{1h} = i_{1h} + i_{2h} + \dots + i_{xh} + \dots + i_{nh}$$

$$I_{1m} = i_{1m} + i_{2m} + \dots + i_{xm} + \dots + i_{nm}$$

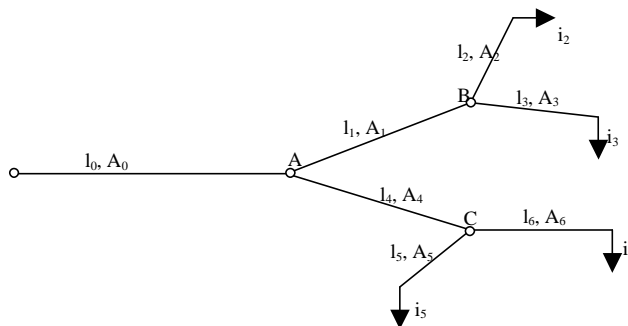
Az I_1 eredő áramot Pitagorasz tételével számítjuk ki:

$$I_1 = \sqrt{I_{1h}^2 + I_{1m}^2}$$

A megfelelés feltétele: $I_1 \leq I_{meg}$.

3.5 Sugaras elosztóvezeték méretezése

Sugaras elosztóvezetéknek nevezzük az olyan egyik végéről táplált szétágazó nyílt vezetékalkazatot, amelyben a fogyasztóhoz az áram csak egyetlen, meghatározott úton juthat el.

A vezeték méretezése itt is a végigfutó keresztmetszet elvén történik, ami azt jelenti, hogy minden elágazás után a vezeték keresztmetszetek összege egyenlő az elágazás előtti vezeték keresztmetszetével (lásd az ábrán pl. $A_0 = A_1 + A_4$).

A méretezés során a sugaras vezeték egyetlen (képzetes hosszúságú) tápvezetékké alakítjuk át, úgy hogy a vezeték végén van a teljes terhelés.

A képzetes vezetékhozz (λ) meghatározása:

A vezetéken létrejövő feszültségesés a korábbiakban megismert $U'_e = \frac{\rho}{A} i \cdot l$ képlet szerint az $i \cdot l$ áramnyomatékkal arányos. A feszültségesés változatlan marad az alábbi „B” pontra felírt nyomatéki egyenlet alapján

$$i_{2h} \cdot l_2 + i_{3h} \cdot l_3 = (i_{2h} + i_{3h}) \lambda_{23}$$

ebből a képzetes vezetőhossz

$$\lambda_{23} = \frac{i_{2h} \cdot l_2 + i_{3h} \cdot l_3}{i_{2h} + i_{3h}}$$

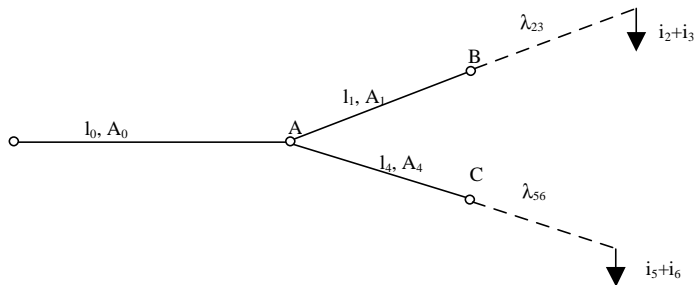
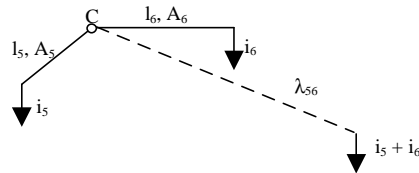
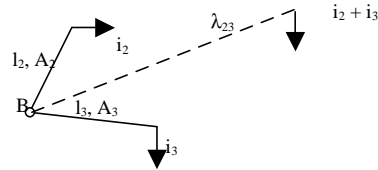
A fenti eljárást a „C” pontra alkalmazva

$$i_{5h} \cdot l_5 + i_{6h} \cdot l_6 = (i_{5h} + i_{6h}) \lambda_{56}$$

ebből

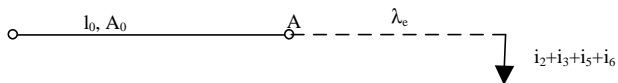
$$\lambda_{56} = \frac{i_{5h} \cdot l_5 + i_{6h} \cdot l_6}{i_{5h} + i_{6h}}$$

A két átalakítás után az alábbi hálózatalakzatot kapjuk:

Az átalakítást tovább folytatva az egy végponton terhelt vezetékké:

$$\lambda_e = \frac{(i_{2h} + i_{3h})(l_1 + \lambda_{23}) + (i_{5h} + i_{6h})(l_4 + \lambda_{56})}{i_{2h} + i_{3h} + i_{5h} + i_{6h}}$$

Ezt a vezetéket, mint tápvezetéket méretezzük:

a megengedett feszültségesés meghatározása: $U'_e = \frac{\varepsilon U}{100 \cdot 2}$, vagy $U'_e = \frac{\varepsilon U_v}{100 \sqrt{3}}$.

a keresztmetszet meghatározása: $A_0 = \frac{\rho}{U'_e} (i_{2h} + i_{3h} + i_{5h} + i_{6h})(l_0 + \lambda_e)$

$A_{0szabv} \geq A_0$ keresztmetszet választásával meghatározzuk a törzsvezeték szükséges keresztmetszetét feszültségesésre. Ezt a keresztmetszetet kell ellenőrizni melegedésre a teljes áram figyelembe vételével.

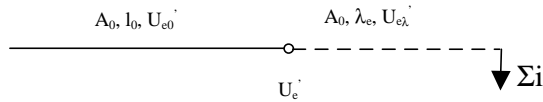
$I_0 = \sqrt{(\sum i_h)^2 + (\sum i_m)^2}$, ha ez az áram \leq mint I_{0meg} , akkor a vezeték szakasz keresztmetszete mind feszültségesésre, mind melegedésre megfelelő.

Ezek után kell meghatározni az egyes szárnyvezetékek szükséges keresztmetszetét.

Az U'_e a teljes megengedett feszültségesés értéke. Ebből a törzsvezetékre

$$U'_{e0} = \frac{\rho}{A_{0szabv}} (\sum i_h) l_0 \text{ feszültségesés jut.}$$

A maradék a további szakaszokra esik: $U'_{e\lambda} = U'_e - U'_{e0}$

$$A_1 = \frac{\rho}{U'_{e\lambda}} (i_{2h} + i_{3h})(l_1 + \lambda_{23}) \Rightarrow A_{1szabv} \geq A_1$$

Ellenőrzés melegedésre $I_1 = \sqrt{(i_{2h} + i_{3h})^2 + (i_{2m} + i_{3m})^2} \leq I_{1meg}$

$$U'_{e1} = \frac{\rho}{A_{1szabv}} (i_{2h} + i_{3h}) \cdot l_1 \Rightarrow U'_{e3} = U'_{e2} = U'_{e\lambda} - U'_{e1}$$

$$A_2 = \frac{\rho}{U'_{e2}} i_{2h} l_2 \Rightarrow A_{2szabv} \geq A_2 \quad I_{2meg} \geq I_2 = \sqrt{i_{2h}^2 + i_{2m}^2}$$

$$A_3 = \frac{\rho}{U'_{e3}} i_{3h} l_3 \Rightarrow A_{3szabv} \geq A_3 \quad I_{3meg} \geq I_3 = \sqrt{i_{3h}^2 + i_{3m}^2}$$

$$A_4 = \frac{\rho}{U'_{e\lambda}} (i_{5h} + i_{6h})(l_4 + \lambda_{56}) \Rightarrow A_{4szabv} \geq A_4$$

Ellenőrzés melegedésre $I_4 = \sqrt{(i_{5h} + i_{6h})^2 + (i_{5m} + i_{6m})^2} \leq I_{4meg}$

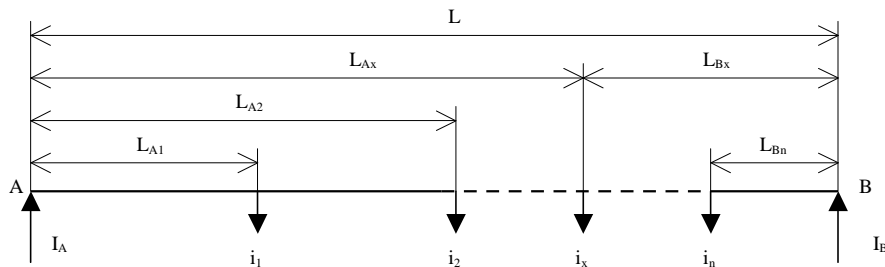
$$U'_{e4} = \frac{\rho}{A_{4szabv}} (i_{5h} + i_{6h}) \cdot l_4 \Rightarrow U'_{e5} = U'_{e6} = U'_{e\lambda} - U'_{e4}$$

$$A_5 = \frac{\rho}{U'_{e5}} i_{5h} l_5 \Rightarrow A_{5szabv} \geq A_5 \quad I_{5meg} \geq I_5 = \sqrt{i_{5h}^2 + i_{5m}^2}$$

$$A_6 = \frac{\rho}{U'_{e6}} i_{6h} l_6 \Rightarrow A_{6szabv} \geq A_6 \quad I_{6meg} \geq I_6 = \sqrt{i_{6h}^2 + i_{6m}^2}$$

3.6 Két végén táplált elosztóvezeték méretezése

A két végén táplált elosztóvezeték a fogyasztókat két táppontból látják el villamos energiával.

Ha a két tápponton a feszültségek egyenlők, akkor az elosztóvezeték méretezésének a menete a következő: Először kiszámítjuk a táppontokon befolyó áramok nagyságát. Számításuk mechanikai analógia alapján egyszerűen megérthető. A két végén táplált elosztóhálózatot fogyasztói áramaival egy kéttámaszú tartónak tekinthetjük, ahol a függőleges terhelő erők a fogyasztók áramai, a kéttámaszú tartó A és B pontján fellépő reakcióerők pedig a táppontok áramainak felelnek meg. A mechanikában tanultak szerint az egyensúly feltétele alapján bármelyik alátámasztási pontra felírt terhelő erők nyomatéka egyenlő a másik alátámasztási pont reakcióerőjének nyomatékával. Hasonlóképpen írhatjuk fel a két ponton táplált elosztóvezeték terhelő és tápponti áramok nyomatékait.

Írjuk fel az A táppontra az áramnyomatékok egyenlőségét:

$$I_{Bh}L = i_{1h}L_{A1} + i_{2h}L_{A2} + \dots + i_{xh}L_{Ax} + \dots + i_{nh}L_{An}$$

ebből az egyenlőségből a B táppont áramát meghatározhatjuk.

$$I_{Bh} = \frac{i_{1h}L_{A1} + i_{2h}L_{A2} + \dots + i_{xh}L_{Ax} + \dots + i_{nh}L_{An}}{L}$$

hasonlóképpen határozhatjuk meg a B pontra felírt áramnyomatékok egyenlőségéből az I_{Ah} tápponti áramot

$$I_{Ah} = \frac{i_{1h}L_{B1} + i_{2h}L_{B2} + \dots + i_{xh}L_{Bx} + \dots + i_{nh}L_{Bn}}{L}$$

Az I_{Ah} tápponti áramot Kirchhoff első törvénye alapján is kiszámíthatjuk:

$$I_{Ah} + I_{Bh} = i_{1h} + i_{2h} + \dots + i_{xh} + \dots + i_{nh}$$

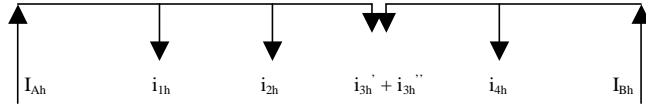
ebből

$$I_{Ah} = (i_{1h} + i_{2h} + \dots + i_{xh} + \dots + i_{nh}) - I_{Bh}$$

A méretezés második lépéseként megkeressük azt a fogyasztót, amelyik két oldalról kap táplálást. Valamelyik táppontból kiindulva az áram folyásának irányában haladva egymás után vonjuk ki a tápponti áramból (I_A -ból vagy I_B -ből) az egyes fogyasztók terhelő áramait, mindaddig, míg az eredmény negatív nem lesz:

$$I_{Ah} - i_{1h} - i_{2h} - \dots$$

A két oldalról táplált fogyasztó esetében az egyik (pl. A) táppontból befolyó áram nem tudja a fogyasztó igényét kielégíteni, a különbséget a fogyasztó a másik (B) táppontból kapja. Erre a fogyasztóra az is jellemző, hogy itt a mindkét táppont felől számított feszültségesések összege egyenlő. Pl.:

A méretezés harmadik lépéseként a kétoldalról fogyasztónál a vezetéket elvágjuk és így kapunk két egy ponton táplált elosztóvezetéket (lásd az ábrát), amelynek méretezését a 3.4 pontban tárgyaltuk. Mivel mindkét vezetéken azonos feszültségesés jön létre mindegy, hogy melyiket méretezzük feszültségesésre.

A melegedésre történő ellenőrzéskor mindkét táppontra ki kell számolni a táppontokon befolyó meddő áramokat, majd a hatásos és meddő áramokból a látszólagos áramokat és a nagyobbikkal kell elvégezni az ellenőrzést.

$$I_A = \sqrt{i_{Ah}^2 + i_{Am}^2} \quad I_B = \sqrt{i_{Bh}^2 + i_{Bm}^2} \quad I_{meg} > I_A \quad \text{és} \quad I_{meg} > I_B$$

3.7 Körvezeték méretezése

Ha két végén azonos tápponti feszültséggel táplált elosztóvezeték táppontjait összekötjük, körvezetéket kapunk. Tehát fordítva, ha körvezetéket a táppontnál szétvágjuk és kiterítjük két végén táplált vezetéknek kapunk, amelynek méretezését az előző pontban tárgyaltuk.

